

KENT VE KENTLİ KİMLİĞİ; İZMİR ÖRNEĞİ

IDENTITY OF CITIES AND CITIZENS; THE CASE OF İZMİR

Prof. Dr. Ercan TATLİDİL, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
ve Çevre Araştırma Uygulama Merkezi, ercan.tatlidil@ege.edu.tr

ÖZET

Günümüzde küreselleşen ekonominin ve toplumsal örüntünün vizyonunda kentsel sorunlara çözüm arayışları giderek artan bir öneme sahiptir. Özellikle, bilgi toplumunun değerlerinin ve demokrasinin şekillenerek gelişmesinde etkin olan kent ve kentli kimliği, sosyal bilimciler açısından 1980'li yıllardan itibaren yeni bir yaklaşımla irdelenmektedir. Kentlerin kimliği ile kentli kimliği çalışmalarında, kent yapısı, kent kültürü, kentsel alan kullanımı ve kentsel dönüşüm politikaları, sosyal bilimciler tarafından özenle vurgulanmaktadır.

Bu çalışmada, kentlerin kimliğinin şekillenmesinde sosyal, ekonomik ve kültürel değişimler irdelenecektir. Tarihsel süreç içinde dönüşerek gelişme uğraşında olan kentler, İzmir örneğinde tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşmede Kentler, Kent Kültürü, Kent Kimliği

ABSTRACT

In our days, the vision of social and economic systems under the process of globalization, increasingly taken in concern, the solution to the problems of cities. Specially, identity of cities and identity of citizenship with in the concern of information societies democratic and social values has been shaping the process of development which has been deeply discussed with social scientists since 1980's. All the social scientists' discussion within their urban and citizens identities, impressed the knowledge on the urban structure, culture, using of urban area and the politics of transnational cities.

In this study, in the shaping of urban identities, it has been discussed within the concern of social, economic and cultural changing. How urbans effected within

the concern of the development of transnational cities in historical process, is discussed with the case of İzmir.

Key Words: Globalization of cities, City Culture, Identity of Cities.

1. GİRİŞ

Kentsel yapı üzerinde çalışan toplumbilimciler, son yıllarda kent sosyolojisi anlayışında 1970'li ve 1980'li yıllardan daha farklı bir çerçeve geliştirmeye yönelmişlerdir. 1970'li ve 80'li yıllarda kent sosyolojisinin temel araştırma konuları olan, kent yapısı ve çok boyutlu dinamikleri, kente yönelik göçler, örgütlenemeyen ekonomi, kent kültürü ve sosyal hareketlilikler dünya kapitalizminin değişen yüzü içinde irdelenmiştir.

Günümüzde ise küreselleşen ekonominin ve toplumsal örüntünün vizyonunda kentsel sorunlara çözüm arayışlarına gidilmektedir. Castells'in (1996,1997,1998) de Blackwell-Oxford'da yayınlanan üç ciltlik "Information Age" adlı ansiklopedik çalışmasında (Ida Susser, 2002: 1-11) "bilgi çağı anlayışı içinde ortaya koymuş olduğu geniş kapsamlı bir kuramsal çerçevede sanayiye dayalı üretim biçimini takip eden bilgiye dayalı üretim biçiminin gelişmesi ileri kapitalizmi şekillendirmiştir. Bu değişim, kent değişimini ve küresel gerçekleri bir bütün içinde ele alma zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Konu ile ilgili yapılan çalışmalar kent dokusunun yeniden yapılanmasında ortaya çıkan ihtiyaçların toplumsal ilişki örüntüsünü de yeniden şekillendirdiğini ileri sürmektedir. Sermayenin ve ticaretin serbest dolaşımı, bilgi ve bilgi teknolojilerinin gelişiminin üretmiş olduğu bilgi toplumu anlayışı ve küresel bütünleşmenin öngördüğü standart ve normların evrensel değer olarak kabulü, kent anlayışını ve kentsel doku içinde insan ilişkilerini yapılandırmaktadır.

Bu yaklaşımda kent ve kentli kimliği insan ve insan ilişkilerini merkeze alan sorgulamayla gündeme gelmiştir. Yaşam kalitesinin mekan insan ilişkisi bağlamında sorgulayan bu yaklaşımda kent kültürü ön plana çıkmıştır. İş ve konut alanının dışında yer alan kent dokusu, kent kültürünün ürettiği değerlerin paylaşım ve yaşam alanı olarak değerlendirilmektedir. Kentlilerin evi ile işi dışında yaşadıkları alan kentin, kentli kimliğinde yaşayanların yaşam biçimleri olarak görülmektedir. Kültür, sanat, spor merkezlerinin dışında boş zaman değerlendirme aktivitelerini zenginleştiren alanlar aynı zamanda kentin kimliğini de yansıtmaktadır.

Özet olarak bu çalışmada, kentlerin kimliğinin şekillenmesinde sosyal ekonomik ve kültürel değişimler irdelenecektir. Tarihsel süreç içinde dönüşerek gelişme uğraşında olan kentler, İzmir örneğinde tartışılacaktır. Özellikle, İzmir'in küreselleşen dünyada vizyon ve misyonun değişiminde etkin olan sosyal, ekonomik ve kültürel değişimler kentleşme sürecinde ele alınacaktır.

2. KÜRESELLEŞME VE KENT GELİŞİMİ

Dünya giderek daha fazla kentli olmaktadır. Gelişme politikalarının çoğu, endüstrileşme, bunun sonucu olarak da kentleşme üzerine kurulmuştur. Her ne kadar 1960'lı yıllardan sonra hızlı kentleşmenin yaratmış olduğu sorunlar tartışma konusu olsa da kırdan kente yönelik bölgeler arası göçler özellikle gelişmekte olan dünyada devam etmektedir. 1950'lerde gelişmekte olan dünya nüfusunun %83'ü 1975'lerde %75'i kırsal alanlarda yaşarken 1990'ların sonunda ise yaklaşık yarısı kırsal alanlarda yaşayacaktır. Aynı trend 2020'lerde dünya nüfusunun 2/3'ünün kentlerde yaşayacağını ortaya koymaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerin görece gelişmiş kentleri kırsal kesimde hızlı ve yoğun göçmen kabul etmektedir. Nüfus dengesiz ve kontrolsüz olarak kentsel yerleşim alanlarına akmaktadır. Bir başka anlatımla 1950'lerde on büyük kentin yedisini geliştirmiş dünyada yer alırken, günümüzde sekizinin gelişmekte olan dünyada yer aldığı görülmektedir. Bu büyük kentlerin tarihte daha önce görülmemiş büyüklükteki on beş milyon üzerindeki nüfusu bünyesinde barındıracağı tahmin edilmektedir. Arjantin, Bangladeş, Mısır, Kore, Meksika, Peru, Filipinler ve Tayland gibi gelişmekte olan ülkelerin başkentleri kent nüfusunun %30'undan fazlasını bünyesinde barındırmaktadır.

Gelişmiş endüstri toplumlarında kır ile kent arasındaki yaşam farklılığı giderek kapanmışken gelişmekte olan toplumlarda bu farklılık daha geniş olarak kalmıştır. Gelişmekte olan toplumlarda farklılıkların sosyal, politik, ekonomik, kültürel alanlarda devam ettiği gözlenmektedir. Kentsel yaşam deneyiminin gelişmekte olan dünyada çok daha yeni olması, kentsel yerleşim alanlarının altyapı yetersizliği, sosyal kurumlarının oluşmaması istem dışı büyük göç akınlarının baskısı altında kalması kentleşme sürecine yeni sorunların eklenmesine neden olmaktadır. Özellikle ekonomik yapı, kronikleşen işsizlik sorunlarını çözmede yetersiz kalmıştır.

Endüstriyel gelişimini tamamlamış günümüz ülkelerinin kent nüfusu, hızlı kentleşme döneminin yaşandığı 1840 ve 1914 yılları arasında beş kat artmıştır. Gelişmekte olan dünyanın kent nüfusunun 1950 ve 2025 yılları arasında ise, 16 kat artacağı tahmin edilmektedir (U.N.,1993: 7). Endüstrileşmiş ülkelerdeki gelişme ve değişim, endüstrileşme ile kentleşmenin birlikte oluşum sürecinde sosyal, ekonomik, politik ve kültürel bütünleşme ile devam etmiştir. Ekonomik ve sosyal yapıdaki değişim, göçlerle büyüyen kentler için politik kurumlaşma ve örgütlenmeyi de sağlama olanağı bulmuştur.

Ekonomik büyüme ve kentleşme politikalarında önemli rol oynayan emek, sermaye, donanım ve bilgi dolaşımının yeterli biçimde plan ve programa bağlanamaması göçün nedeni olarak kabul edilmektedir. Dengesiz büyüme politikalarının sonucu olarak görülen nüfus hareketliliği, gelişmekte olan dünyanın belirli kentlerini baskı altına almıştır. Türkiye'nin de içinde bulunduğu ikinci derecede endüstrileşen gelişmekte olan dünyada az sayıdaki belirli kentler, içselleştiremeyeceği sayıda kabul ettiği göçlerle sadece altyapı

yetersizliği ile değil aynı zamanda sahip olduğu doğal kaynakların tükenme sorununu da yaşamaktadır. Gelişmiş dünya kentlerinde sağlıklı çevre anlayışı ve doğal kaynakların korunması politikaları işlerlik kazanırken, gelişmekte olan dünya kentleri konutlaşma, su, kanalizasyon, ulaşım, enerji ve kentsel işsizlik sorununu çözme uğraşındadır.

Kentsel doku uluslar arası ilişkilerin öngördüğü refah anlayışına göre yeniden şekillenmektedir. Kentler endüstriyel üretim merkezi olma özelliğinden çıkmaktadır. Yoğun nüfusun doğal kaynaklar üzerindeki baskısını azaltmak (su, hava, toprak kirliliği vb.) kentlerin temel hedefleri haline gelmiştir. Bugünün kentleri hizmetler sektörünün yoğunlaştığı toplumsal ve kişisel ihtiyaçlara yanıt veren rekreasyon alanları, kültürel ve bilişim merkezleri haline gelmektedir. Ekonomide mal ve hizmet dolaşımını sağlayan kentler sadece kendi hinterlandı için değil, tek pazara giden dünyada uluslararası dolaşıma katılan örgütlenmeleri de oluşturmuştur. Yeni bir ekonomik anlayış, beraberinde yeni bir insan kaynağı modelini ortaya çıkarmıştır. Öğrenmeye açık, kültürel ve bilişim kaynaklarına ulaşabilen insan kaynağının dünya ile bütünleşmede etkin rol oynayabilecek yeteneklere sahip olması beklenmektedir. Küreselleşmenin yarattığı yeni değerlerle sadece kentler fonksiyonel kimlik farklılaşmasına gitmemekte aynı zamanda “kentli kimliği” de dönüşüme uğramaktadır.

Kent alanları konut ve iş alanlarının dışında, kentlinin kendine ayırdığı zaman dilimini değerlendireceği, ulusal ve uluslar arası gelişmelerin öngördüğü mekânsal düzenlemeleri oluşturmaktadır. Kültür, sanat, spor merkezleri ve eğlenme dinlenme faaliyetlerinin yer aldığı yapılanmalar “kentli” anlayışına göre düzenlenmektedir. Bu mekânlar kültür zenginliği olarak kabul görmektedir. Kentsel yaşam biçimine yeni bir anlam taşımaktadır.

3. KENT YAPISI VE KENTLİ KİMLİĞİ

Toplumsal değişme sürecinde, kendine özgü yaşam koşullarıyla farklılaşarak gelişen kentler toplumlar arası ilişkilerden ayrı olarak ele alınabilmektedir. Dünya kentlerinin hemen hepsi ulusal ve uluslararası ekonomik sistemin parçalarını oluşturmaktadır. Kentler ve çevresini saran kırsal kesim arasındaki ilişki çeşitlilik göstermekle birlikte işleyiş açısından kentleri bir diğerine benzer kılmaktadır. Kentlerle hinterlandı arasındaki ilişki hemen her coğrafyada kent çevresinin sağladığı “yiyecek, hammadde ve işgücü transferi” ilişkileri sürmektedir. Bununla birlikte Dünya tek pazarının şekillendirdiği sermaye, mal ve hizmet transferleri kent ve kent hinterlandı ilişkilerine yeni boyut kazandırmaktadır. Kentler mal ve hizmet de ticaretin serbestleşmesiyle uzmanlaşarak “alışveriş mağazaları, borsalar, bankalar çalışma dinlenme ve eğlenme” alanlarını zenginleştirerek hem kentin hem de hinterlandının taleplerini karşılamaktadır (Tatlidil, 1994: 387). Globalleşme ile birlikte kentlerin gelişmişlik zincirindeki halkalarla dünyanın farklı kentlerinin hinterlandının kapsam alanına girdiği de görülmektedir. Hiyerarşik yapılanma içinde oluşan kentler arasındaki zincir uluslararası mal ve hizmet dolaşımı ile birlikte donanım ve bilgi akışını sağlamaktadır. Uluslararası platformda ortaya çıkan bu gelişme günümüz kentlerini coğrafik bölgelerin

belirlenmiş merkezi haline getirmiştir.

Ekonomik anlamda yatırım ve pazar olanaklarına sahip kent merkezleri hızla büyümüş, yalnız ulusal sınırlar içinde değil, aynı zamanda uluslararası ekonomik ilişkilerde merkezler haline dönüşmüştür. Kapital, donanım ve bilgiye dayalı ekonomik gelişme sürecinde nüfus kentsel alanlarda yoğunlaşmıştır. Dünya ulusları içinde endüstriyel gelişimlerini tamamlamış ülkeler gerek yaşam gerekse çalışma koşullarını kentsel alanlarda yoğunlaştırmıştır. Gelişmekte olan dünyada çalışan işgücünün yarısı kırsal kesimde yaşayıp tarım sektöründe küçük aile işletmelerinde çalışırken, gelişmiş ülkelerde tarım sektöründe çalışan işgücü %5 in altına düşmüştür. Çiftlik tarzı üretimin egemen olduğu endüstri toplumlarında tarım ve tarım dışı sektörlerde işletme anlayışı, donanım ve bilgi esasına dayalıdır. Kır ile kent farkı belki bu nedenle daha da azalmıştır.

Ekonomik ve politik merkezler haline gelen kentler hükümetin, finansman, ticaretin, medyanın, ulaştırmanın ve bilginin ulusal ve uluslararası merkezidir. Kentler büyük bir önemlilik içinde büyürken, diğer kentleri ve kasabaları birleştiren bir ölçü ile genişlemektedir. Ulusal ve uluslararası ilişkilerin merkezi konumuna gelen kentler, insan kaynağı açısından kırsal kesimlere göre daha farklı nitelikleri ön plana çıkarmaktadır. Okul sistemi ve yaygın eğitim anlayışı ile şekillenen insan kaynağı arasında ortak politikaların hakim olduğu görülmektedir. Kentsel yaşam koşullarının öngördüğü birey-birey, birey-grup ve birey-toplum ilişkisi ve etkileşimi ortak modellerde buluşmaktadır. Kentsel kurumların evrensel çizgi üzerinde hedeflediği işleyiş insan kaynağı ile gerçekleştirebilmektedir. Bu bağlamda tutum ve davranış açısından kentli kimliği toplumsal kurum ve işleyiş açısından ortak özellikleri sergilemektedir.

Politik anlamda “millet” kavramının gündeme geldiği onsekizinci yüzyıl sonu ve ondokuzuncu yüzyılda kentlere hem üretim biçimi açısından hem de ulus devlet açısından ayrıcalıklı bir konum getirmiştir. Kentler yaratmış olduğu değerler sistemi içinde birey-toplum ilişkisi bazında ele alındığında, aynı sosyo-ekonomik gelişme çizgisinde olan kentlerle benzerlik oluşturmuştur. Bu nedenle bazı yazarlar kentleri köylerden ayıran en tipik özellik olarak toplumsal işleyiş içinde kentlerin yaşam biçimindeki örgütlenme esaslarına dikkati çekmişlerdir. Yirmibirinci yüzyıla girerken ise kentlerin en temel özelliği olan demokratik işleyiş ön plana çıkmıştır. Resmi örgütlenmelerin yanında demokratik kitle örgütlerinin yer alması, toplumsal işleyiş de ve geleceğe yönelik politikaların oluşmasında bireylerin yükümlülüğü tartışılmaktadır. Etkin toplum “Efficient Society” tartışmaları günümüz kentlerinin yapısı ve işleyişi konusunda yeni tartışmaları açmıştır. Bireylerin toplumsal ilişkilerdeki etkinliğini kullanabilme ve örgütlenebilme beceresi odaklı olan bu tartışmalar, kentli kimliğinin özelliklerini sergilemektedir.

Bu tartışmalar ekonomik, politik ve kültürel bütünleşmeyle karmaşıklaşan toplumsal ilişki örüntüsüne bireyin “çok kimlik”le katılabilme anlayışıdır. Evrensel değerlerin içselleştirildiği, farklılıklarla birlikte “ben” olabilmeyen özgürlüğü kent toplumlarına bahşedilmektedir. Sosyal, ekonomik ve politik örgütlenmelerde

devlet ve toplum arasında bireyin etkin olabilme anlayışı kabul görürken demokrasi anlayışında yeni bir boyut ortaya çıkmaktadır. Klasik parlamenter sistemin öngörülere içinde yer alan birey-devlet ilişkisi tartışmaya açılırken, bireyin kendini ifade etme ve alınan kararlarda etkin olmada sivil toplum örgütlerinin işlevi ve hukuki formu tartışılmaktadır. Hukuk kurumunun öngördüğü yurttaşlık hak ve sorumluluğuna bireyin yaşam deneyimi, düşün ve inanç biçimi ile katılması, toplumsal kurum ve örgütlerde yer alabilmesi kentli kimliği içinde gündeme gelmektedir. Kent kültürü bu bağlamda toplumsal bütünleşmeyi sağlayan çimento işlevini görürken bireysel farklılıkların kent örgütlemesinde demokrasinin mozaik taşları olarak kabul görmesini sağlamaktadır. Örgütlü toplumsal ilişki bağlamında kentler; bireylerin yaşam deneyimlerine özellik sağlama, alt kültür değerleri ve farklı kimlikleriyle örgütlenme olanağını sağlamaktadır. Bu nedenle demokratik hoş görünün kentsel alanlarda geliştiği görülmektedir. Hukuki değer ve normlar kent yaşamının anlamlaştırdığı ahlaki değer ve normla desteklenmesi etkin toplum anlayışında kent kültürüne ayrıcalıklı bir yer getirmektedir.

4. KENT VE KÜLTÜR

Kültür yaşam biçimini ve yaşamı anlamlaştıran sistemdir. İnsanın öğrenme ve öğrendiklerini simgesel biçimlerde örgütleme, bu öğrendiklerini toplumun diğer üyelerine bilgi olarak iletme ve öğrendiklerini ya da kazandığı bilgileri temel olarak davranışlarını sergileyebilme gücü tüm kültürel olgunun kaynağını oluşturur. Bununla birlikte kültür kavramını bir bütün olarak ele almak güçtür. Bütün araştırma alanlarındaki birikmiş bilginin yanı sıra kültür, toplumun tarihi boyunca çok sık değişikliğe uğrasa da kuşaktan kuşağa geçen değerleri, inançları ve normları kapsamaktadır.

İnsanın bilgi hazinesi geliştikçe ve içinde yaşadığı toplum daha karmaşıklaştıkça, kültürel birikimin aktarılmasındaki aile gibi yerleşik toplumsal kurumların yetmediği ortaya çıkmıştır. Önceleri endüstri devriminin, bugünün de yeni kent anlayışının yarattığı büyük yeniliklerle, daha önceleri oldukça dar sınırlar içinde kalmış olan insanın bilgi ve teknik beceri kalıpları parçalanmıştır. Aynı zamanda da toplumsal yapıyı hakim biçimde değiştirmiştir.

Kentle ilgili çalışmalar, kültürel içerikte iki esas üzerinde ısrarla durmaktadır. Bunlardan birincisi sosyal grupların deneyimleri, tarihten gelen ve halen var olan uygulama ve düşünce üzerindeki çalışmalardır. İkincisi ise bu uygulama ve düşüncelerin kentlerin büyüme modelleri ve biçimlerinin hesaplanmasında kullanılmasıdır. Bu tür bir çalışmada "kent kültürü" kavramı dışlanan bir sorgulama olmamakta ya da çok geniş bir kapsamlılıkla önemsenmez görünmemektedir. Çalışmalarda kent kültürü kavramı kır-kent sürekliliğinin evrenselliği içinde kent olgusuna yönelik temel açıklamaları amaçlamıştır. Bazen de bunun yerine kültürel içerik içinde kentlerin irdelenmesinde bireysel ve grupların ortak deneyimlerinden ortaya çıkan düşünce ve uygulamalara dönük çalışmalara yönelmiştir. Bu düşünce ve uygulamalarda kentleşme biçiminin ve kent yaşamının ortak olarak kabul edilen gerçekleri araştırılmaktadır. Kuşkusuz

bu düşünce ve uygulamalar kentin ve kent toplumunun sosyal, ekonomik ve politik koşullarından gelen birey ve grupların deneyimleriyle şekillenmektedir. Kısaca, kültür kent yaşamını biçimlendirmektedir.

Batı kültürü içinde ele alınan karşılaştırmalı kent çalışmaları birey ve grupların ekonomik kazanç ve kayıpları, prestij ve güç sağlama yolları kentleşme ve kent yaşamı içinde model ve kriter olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşımda Sahlins gibi pek çok kimse kültürü, geleneklerle geniş anlamda eşdeğer tutmuştur. Nüfusların karşılaştırılmasında bireylerin kariyerleri belki de yaşam deneyimleri olarak ele alınmıştır (Sahlins,1976). Diğer yazarlar için ise kültür, nüfusun tarih ve yaşam etkinliklerinin düşüncesinden yaratılmıştır.

Kültürel içerik kapsamında kent çalışmaları bir kültür kavramının kullanılmasını zorunlu kılar. Kültürün devamı ve değişimi nedenlerinin açıklanması için zorunludur. Aynı zamanda kültürün incelenmesinin bir nedeni de ulusal, etnik, sosyal sınıf ve sosyal grup deneyimlerinin ortak özelliklerini ortaya koymaktır. Kültür ağırlıklı çalışmalar, sosyal yapılanmalarla ilgili problemlerin çözümüne yardımcı olur. Erken dönem sosyologları kentleşme ve kentleşmenin neden ve sonuçlarında bu özel içeriklere ayrıcalıklı bir yer vermişlerdir. İnsan varlığı düşüncesiyle konuyu irdelemişlerdir. Günümüzde pek çok ekonomist ve kent sosyologu, çalışmalarında kent yaşamını bu çeşit davranışsal varsayımlar üzerine yerleştirmiştir. Bunlar için bireyler davranışlarını sergilemede özgürdür veya davranışları sergilemede kurallar arasında seçim yapma özgürlüğünden yararlanırlar. Bu yaklaşım içinde insan varlığı ve yapısal sınırlılığın dikkate alınması kabullenilirken, aşırı yaklaşımlardan kurtulabilmek için bir yol bulabilmenin güçlüğü de hissedilmektedir. İnsanın eylemleri hem teşvik edilebileceği hem de yönlendirilebileceği gibi aynı zamanda sosyal yapı ve sosyal dokunun iç dinamikleriyle de düzenlenebileceği ileri sürülebilir.

1960'lı yılların sonuna kadar pek çok yazar tarafından benimsenen kültürel içerikli kent çalışmalarında kentlerin gelişimi "Avrupa merkez" gelişim modelidir. Modernleşme kuramı dünya gelişme düzeylerinin farklılığına göre bölgelere ayrılmıştır. Batı veya bazı doğu ülkeleri fevkalade gelişmiş veya modern olarak tanımlanırken, dünyanın diğer bölgelerindeki nüfusun daha az gelişmişliği üzerinde durmuşlardır. Bunlar batı tipi deneyimi izleyerek kaçınılmaz olarak gelişeceklerdir. Bu ülkelerdeki gelişme yolu kentler için de geçerlidir. Kentler, geleneksellikten hareketle modernleşmeye geçeceklerdir. Modernleşme süreci boyunca da bireysellik karakterlerini kaybedeceklerdir. Avrupa merkezi dünya görüşünden ayrı olarak bu çizgideki bir düşünce insan varlığının inkârını ortaya koyar. Özel bir bölgede kentin büyümesinde ve biçimlenmesinde kültürel içerik dikkate alındığı zaman, bölgelerin tarihsel deneyimlerinin yarattığı özel biçimlerin anlaşılması mümkün olabilir. Ayrıca dünyanın ekonomik politikasıyla giderek artan bir bütünleşmede, bölgelerin karakterinin değişmesindeki bağların da anlaşılması mümkün olacaktır. Örneğin, bir Afrika kentinin ya da Uzak Doğu Asya kentinin bir Avrupa ya da Amerika kenti gibi gelişmesine ihtiyaç olduğu ileri sürülemez. Kentlerin kendi tarih ve yaşam deneyimlerinde oluşan birikimlerin anlaşılması ve değerlendirilmesi, kültürel içerik analiziyle daha kolay

anlaşılabilir. Kentlerin kimliği evrenselleşen değerler içinde sorgulanırken göz ardı edilemez. Kültür kentlerin kimliklerini belirlediği gibi işleyişini de açıklar. Kültürel içerik yaklaşımı kentleşme ve kentlileşmeyle ilgili yapı problemlerinin çözümünü kolaylaştırabilmektedir.

Kendine özgü yaşam koşullarıyla kentler, kırsal alanlardan farklılık gösterir. Kent toplulukları, heterojen, kan bağına dayalı akrabalık ilişkilerinden uzaklaşarak mesleki örgütlenmelerin ön plana çıktığı, sosyal baskı mekanizmasının sınırlandığı, bireyin “ben” olarak toplumsal ilişkilerde yer aldığı örgütlü toplumdur. Kentlerde uzmanlaşan alanlarda çalışan bireylerin yoğunlaşması, kentsel mekânların kullanımında farklılaşarak genişlemeler yaratmıştır. Farklı çalışma ve yaşam koşulları içinde farklı alt kültürlerin ortaya çıkışı bireylerin kent alanlarında birbirine benzemeyen özelliklerinin doğmasına neden olmuştur. Demokratik işleyiş erdeminin ortaya çıktığı sağlanan kentler, birbirine benzemeyen bireylerin birlikte yaşamalarına olanak tanımaktadır (Tatlidil, 1994: 6). Alt kültürlerin çeşitliliği kentler için bir zenginlik ifadesi olarak ele alınır. Bu yaklaşım içinde “Kentlileşme” kavramı, kentsel yaşam deneyimi içinde elde edilen bir kültür birikimidir. Kentsel yaşam biçimine uyumdur.

5. KENT KİMLİĞİ VE MEKÂN İLİŞKİSİ

Toplumsal yaşam içinde bireylerin tutum ve davranışlarının çözümlenmesinde, alt kültür değerleri heterojen bir toplumsal yapı sergileyen kentler, sosyal ve mekânsal çevre içinde bireyler üzerinde farklı etkiler yaratmaktadır. Sosyalleşme süreci içinde çevrenin yarattığı etkiler kentlerin kaçınılmaz koşuludur. Bu nedenle bireylerin sergilediği tutum ve davranışlar alt kültür kapsamı içinde araştırılmaktadır (Agnew, 1984: 3-6). Kent kültürü kentlerin bünyesinde barındırdığı insanların birbiriyle ilişki ve etkileşimlerini bir ilişki örüntüsü içinde düzenleyen sistemin tutkalı olarak görülür. Toplumsal sınıf, etnik ve dini farklılık ve farklı sosyal ve mesleki grupların oluşturduğu alt kültür değerlerini mozaik olarak bir arada tutan kent kültürü, çağdaş kent anlayışının ve işleyişinin ürünüdür. Kır ile kent farklılığının giderek azaldığı endüstri toplum kültürüne bu nedenle kentlerin damgasını vurduğu ifade edilir. Çoğu kez de bu toplumlar kent toplumu olarak sosyoloji literatüründe değerlendirilmektedir.

Yaşam biçimi açısından kentler arasında temel ortak özellikler bulunmasına karşın, kentlerin kendi tarihsel gelişim sürecinde oluşturdukları farklılıklar da bulunmaktadır. Bu sosyal, ekonomik ve politik etkinlikler kentlerin kendine özgü “kimliğin” oluşmasında önemli rol oynamaktadır. Kentsel mekânların kullanımından kentler arası ilişkilerde belirlenen hiyerarşik konumlara kadar bu etkinlikler kentlere özellikler sağlar. Kent kültürü bu kapsam içinde ele alındığında, evrensel değerleri içerdiği gibi, kentlerin doğal, sosyal, ekonomik çevrelerinin yarattığı değerleri de kapsamaktadır.

Kültür, globalleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan toplumlar arası yakınlaşma ile ekonomik, politik ve kültürel bütünleşmeyi ön plana çıkarmıştır. Avrupa Birliği (AB) bilindiği gibi önce Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET), Avrupa Topluluğu

(AT) ve Avrupa Birliği (AB) sürecini yaşamış, Avrupa Birleşik Devletleri adı altında bir bütünleşmeye doğru gitmektedir. AB politikalarına bakıldığında her bir ülke ulusal kimliğini bu mozaik içinde yerleştirmeyi hedeflemektedir. Toplumsal işleyişe anlam veren ortak hukuki ve sosyal kurumlar her bir toplumun ortak değerleri olarak kabul görmektedir. Bu sürecin işleminde AB'nin kentleri hukuki, ekonomik ve sosyal kurumlarını ortak yaşam felsefeleri bağlamında şekillendirmektedir. Bu örnekte görüldüğü gibi kültür yerellikten ulusallığı, ulusallıktan uluslararası ortak değerlerin paylaşımına yönelmektedir. Toplumların lokomotifleri olarak tanımlanan kentsel alanlar öğrenme yoluyla yaşam biçimini evrensel değerlere göre düzenlemektedir. Bilindiği gibi kültür değişmektedir. Değişme globalleşme politikaları içinde ortak hedeflere ulaşmaya yöneliktir. Maddi ve sembolik değerleri ya da bireylerin davranışları için sınırlanmış koşulları ifade eden kültür, dünya toplumlarını birlikte yaşayabilme anlayışına getirmiştir. Barış ve demokrasi kavramları ve bu kavramlara yüklenen anlamlar hemen her toplumun yaşam anlayışı içinde aynılık göstermektedir. Zaman zaman çağdaşlık ve refah toplumu olabilmenin kriteri olarak da bu kavramlar ortak kabul görmektedir.

Uluslararası platformda kültür her insanın ne düşünmesi ve ne yapması gerektiğini belirleyen bir bütünlüğü ifade etmez. Bununla birlikte ortak yaşam deneyimlerini sürdürülebilir becerisini ön plana çıkarır. Bir başka anlatımla kültür toplumun bütünlüğünü sağlar, fakat insanın eylemlerinden farklı olarak varlığını sürdürülemez. Bu nedenle günümüz kent toplumlarında hakim olan değerler farklı düşünce ve yaşam anlayışlarına bir zenginlik olarak bakarlar (Tatlıdil, 1992: 32).

Taylor'un belirttiği gibi kültür bilgisi inançları, sanatı, ahlakı, kuralları, gelenekleri ve toplumun üyesi olarak her insan tarafından bunların elde edilme kapasitelerini belirleyen bir süreçtir. Bu nedenle öğrenme yoluyla elde edilen birikimlerin tümünü ifade eder. Kültürel zenginlik yaşam alanlarının açılımla özdeşlik göstermektedir. Kentler arasındaki ilişki açık toplumlarda bilgi, sanat, insani değerler, teknoloji transferini ön plana çıkarmıştır. Bir başka ifadeyle ulusal kültürler uluslararası kültürel öğelerin transferiyle zenginleşmektedir. Bu kültürel zenginlikte kentlere ayrıcalıklı bir konum bahsedilmektedir.

Globalleşen dünyada gelişen dünya kentleri ile gelişmiş dünya kentleri arasındaki farklılık sadece sosyal ve ekonomik anlamda değil, kültürel bütünleşme bağlamında da irdelenmek zorundadır. Kentlerin gelişmişlik düzeylerine göre hiyerarşik yapılanmalar, değerler transferinde içsel bağımlılıktan ziyade merkez-çevre ilişkileri bağlamında oluşmaktadır. Ortak değerlerin kültür sistemleri içinde yer alması, değerlerin istismara dayalı olarak transfer edilmemesine bağlıdır. Ortak insani değerler demokratik işleyiş felsefelerindeki buluşma, kentler arası işgücü ve sermaye dolaşımından ziyade bilgi sanat ve donanım transferine bağlıdır. Kentlerin kentsel koşullarını yaratabilmesi için uluslararası platformlarda bilgi, sanat dolaşımını sağlayabilmesi ve eğitim felsefelerinde bilgi birikimine dayalı öğrenme anlayışını ön plana çıkarması gereklidir.

Gelişmekte olan dünyanın kentleri bu bağlamda daha fazla sorumluluk üstlenmelidir. Dünyaya açılan pencereler olan kentler, kendine özgü toplumsal sorunları çözerken gelişen dünyanın kentlerinin yaşam birikimlerini toplumlarına transfer edebilmelidir. Ulusal toplumsal hukuki politik, ekonomik ve kültürel kurumlarının gelişimini sağlamada insan kaynağı açısından kentler destek birimleri oluşturmalarıdır. Kentsel mekân düzenlenmesi gelişen dünyanın gelişme ivmesi çerçevesinde ileriye dönük olarak planlanmalı ve düzenlenmelidir. Ulusal bütünleşmenin uluslararası bütünleşme içinde yer alabilmesinde kültürel etkinliklerde ayrıcalıklı bir çaba içinde olmalıdır. Dünya politikaları globalleşme sürecinde kentlere önemli görevler yüklemektedir.

6. KENTSEL ALAN KULLANIMI

Örgütlü toplum yaşamı olarak kentler sadece bireylerin zorunlu zaman dilimlerini düzenlemekle kalmaz, fakat aynı zamanda bireylerin boş zaman değerlendirme eğilimlerinde de düzenleyici ve yönlendirici rol oynar. Toplumsal işleyiş içinde bireylerin ekonomik anlamda üretkenliklerini niteliklerine göre düzenler. Toplumun üyesi olarak hizmet talep eden bireylere sosyal, psikolojik, kültürel, ekonomik ve fizyolojik özelliklerine göre de hizmet sunar. Bir kültür mozaiği olarak görünen kentlerde bireylerin taleplerinin birbirinden çok farklı biçimde homojenleşerek gruplaştığı bilinmektedir. Boş zaman değerlendirme aktivitelerinde farklı sosyo-kültürel grupların farklı boyutlarda hoşnut olacağı bilinir. Karmaşık yapıya sahip olan, üretimdeki verimlilik nedeniyle yaşam standardı giderek yükselen kent toplumları, boş zaman faaliyetlerine yönelik hizmetlerin niteliğinde ve niceliğinde de çeşitlik ve bolluk arz etmektedir.

Boş zaman diğer kıt kaynaklar gibi nüfus içinde eşitsiz olarak dağılmaktadır. Nüfusun yaş kategorileri içinde bu eşitsizlik kullanılan işgücü ve kullanılmayan işgücü bakımından fevkalade belirgindir. Üretime katılmayan, yetişkinlik dönemine eğitim sistemleri içinde hazırlanan çocuk ve gençlerin boş zaman dilimi daha çoktur. Kent yaşamını düzenleyen politikalar öğrenim çağında olan ve okulaşan çocuk ve gençlere boş zamanlarını değerlendirecek mekân ve örgütlenmelere ayrıcalıklı yer verir. Bireylerin kendilerini geliştirmeleri, toplumlara yaşam felsefesine ve yaşam koşullarına göre entegrasyonu boş zaman değerlendirme aktivitelerine önem veren sağlıklı kentlerin başta gelen sorumluluklarından birisi olarak düşünülür. Bu bağlamda günümüz kentleri yaş gruplarının ihtiyaçlarına göre rekreasyon alanlar yaratırken kültür, sanat, spor ve sosyal aktivitelerdeki gelişmeyi ön plana çıkarır. Yaşlar nedeniyle ekonomik anlamda üretkenlikten kopan yaş gruplarının sağlıklı bir çevrede yaşamlarını sürdürebilmeleri için yaşlı grubun sosyal, kültürel ve fizyolojik koşullarına göre çevre düzenlemesine gidilir. Bu bağlamda boş zaman kent kültürü içinde bireylerin kişisel eğilimlerine göre harcadıkları zaman değil, toplum yaşamının beklentilerine göre değerlendirilmesi gereken zaman dilimi olarak düşünülmektedir. Burada toplum üyesi çocuk ve gençlerin boş zaman değerlendirmede zorunluluk koşulu görülmemektedir. Değerlendirmede rehberlik ve yönlendiricilik görüşü ön plana çıkmaktadır.

Cinsiyet faktörü nedeniyle toplumsal ilişki ve işlerde farklı rolleri üstlenmiş olan bireyler, rollerinin ve konumlarının gereği boş zaman değerlendirme aktivitelerinde de farklılıklar gösterir. Günümüzde sosyal amaçlı gönüllü derneklerin ve yerel yönetimlerin düzenlediği aktiviteler içinde doğum öncesi ve doğum sonrası bakım ve bilgilendirme ve diğer beceri kazandırma kursları bu kapsamda ele alınabilir.

Özürli nüfusun toplumsal yaşamdan kopmaması, örgütlü toplum anlayışı içinde aktif bireyler olarak yaşama katılmaları yine boş zaman değerlendirme faaliyetleri içinde önemli bir yer tutar. Okul içi ve okul dışı yapılan çalışmalardan cadde ve park düzenlemelerine kadar mekânsal düzenlemeler özürli bireylerin fizyolojik ve psikolojik kapasitelerine göre yapılır. Toplumsal örgütlenmeler içinde de boş zaman faaliyetleri özürli bireylerin özelliklerine göre biçimlenen bir anlayışı sergiler.

Boş zaman değerlendirme anlayışı kentlerin alt kültür grupları çerçevesinde de ele alınmaktadır. Özellikle araştırmalar boş zaman kullanımının sosyal sınıf ve sosyal sınıfın sahip olduğu alt kültür sistemi içinde şekillendiğini göstermektedir. Örneğin üst ve orta sosyal sınıf kütüphaneleri sosyal içerikli toplantılar, konferans, açık oturum gibi çalışma gruplarını daha sıklıkla seçerken; alt sosyal sınıflar parklar, oyun alanlarını, popüler müziğin yer aldığı eğlenceleri daha sıklıkla kullanırlar.

İnsanların boş zamanlarında ne tür etkinliklerde buldukları konusunda yapılan çalışmalarda çoğu kez boş zaman kullanımı ile meslek grupları arasında bağlantı kurulmaya çalışılmaktadır. Sosyal sınıf kavramındaki son gelişmeler ise alt kültür değerler sistemi içinde bireyin örgütlü toplumda kullandığı sosyal kurumlar ve rekreasyon alanları incelenmektedir. Bu tür araştırmaların çoğunda okullaşma düzeyi, seçilen okullar, kullanılan kitle iletişim araçları (sinema ve tiyatro gibi görsel sanatları kullanma alışkanlıkları da dahil) kütüphane ve kitap okuma alışkanlıkları ile bireyin alt kültür değerleri içinde doğrusal bir ilişkinin varlığı sorgulanmaktadır. Bu araştırmaların çoğunda aynı sosyal çevreyi kullanan, özellikle aynı bölgede aynı tür okullara giden, aynı iletişim araçlarını aynı etkinlikte kullanan çocukların tutum ve davranışlarında benzerlikler olduğu ortaya çıkmaktadır. Çevre etkileşimi kuramı içinde popülerlik kazanan bu yaklaşımda, bireylerin sosyal kimliğinin oluşumunda yakın çevrenin etkisi vurgulanmaktadır. Erken çocukluk ve gençlik döneminin bölge, okul ve benzer sosyal değerlerin etkin olduğu aile ortamının, boş zaman değerlendirme anlayışı konusunda yönlendirici olduğu ileri sürülmektedir. Bireyin sosyalleşme sürecinde etkin olan ailenin değer ve normlar dizgesi içinde çocuğun tutum ve davranışlarının belirlenmesindeki etkinliği, yetişkinlik dönemine uzayan boyutlarda boş zaman etkinliklerini de biçimlendirmektedir. Gençlerin ve yetişkinlerin içinde bulunduğu sosyal çevrenin boş zaman ve rekreasyon alanlarını kullanma alışkanlıklarıyla çocukluk dönemini geçirdikleri sosyal çevre ve özellikle aile ortamı arasında yakın ilişkilerin varlığı yapılan araştırmalarda ortaya çıkmaktadır (Tatlidil, 1993: 106-141).

Kentsel alanların kullanımı incelendiğinde heterojen olarak tanımlanan kent toplumunun sosyal sınıf ve alt kültür gruplarına göre belli alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir. Özellikle kentsel doku içinde konutların yapılanmasında görülen homojenleşme oldukça belirgindir. Alt kültür gruplarının yoğunlaştığı alanlarda çevre ve mekanların kullanımında farklılıklar daha belirleyicidir. Konutların ve konutların içinde yer aldığı çevre düzenlemesi alt kültür gruplarının boş zaman değerlendirme anlayışını sergilemektedir. Kent yerleşim birimleri içinde yapılaşma ve mimari düzenleme alt kültür gruplarının değer ve normlar dizgininde şekillenen beklentilere göre oluşmaktadır. Yapılaşmada ve yapıların kullanımında düşünülen fonksiyon ve mimari özellikleri alt kültür gruplarının yaşam anlayışlarını kent ortamında değerlendirir.

7. KENT VE KENTLİ KİMLİĞİ BAĞLAMINDA İZMİR

17. Yüzyılların başında İzmir Dünya ticaretinde önemli bir yere sahiptir. Osmanlı yönetiminin bazı Avrupa ülkeleri için tanımış olduğu kapitülasyonlar, İzmir'de yabancı ülkelerin konsoloslukların sayısında artış sağlamıştır. İzmir'de yer alan bu konsolosluklar ticari faaliyetlerde özellikle gemi yoluyla ticarete önemli rol oynarken her yabancı gemi şirketinin kendi yükleme limanının oluşturulmasında etkin olmuştur. 1866 yılında bir İngiliz firması İzmir-Aydın arasında 130km'lik demiryolunu açmıştır. Takip eden yıllarda İzmir-Turgutlu, Manisa-Bandırma demiryolu hatları açılmıştır. İzmir limanı, demiryolları ile Anadolu'nun tarımsal üretim merkezlerine bağlanırken, kent içi ulaşım tramvaylarla sağlanmıştır. Özellikle Avrupa kapitalist sisteminin sosyal ve ekonomik değerlerini İzmir'e taşımış olması sadece İzmir'in kent yaşamında Avrupa liman kentlerinin nitelikleri yansımamış aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğunun ithalat ve ihracatında önemli yer tutan ekonomik bir merkez haline gelmiştir. 18. Yüzyılın ortalarından itibaren İzmir bir ticaret kenti olarak gelişirken, 19. Yüzyılda taşımacılık, sigorta, depolama ve bankacılık sektörleri gelişimlerini tamamlamıştır.

7.1. İzmir'in Etnik Özellikleri

1657-1658 yıllarında İzmir'e gelen tanınmış seyyah Evliya Çelebi'nin belirttiğine göre, İzmir'in nüfusunun Kadifekale'nin eteklerinden denize kadar düz alana yayılmış 10.300 konutta yaşamaktadır. Bu yaşam alanında farklı etnik gruplar uzmanlaştıkları ekonomik aktivitelerle barış içinde birlikte yaşadıklarını ortaya koymaktadır. Kentin bu yüzünde 10 Müslüman, 10 Avrupalı ve Yahudi, 2 Ermeni ve 1 Çingene mahallesi yer almaktadır. Aynı zamanda Evliya Çelebi, 12 cami, 40 kilise ve havranın hizmet verdiğini belirtir (Nemci Ülker, 1994 : 10).

18. yüzyıl İzmir'in değişiminde, özellikle sosyal ve ekonomik yaşamın yeniden biçimlenmesinde ticari faaliyetlere katılmak amacıyla İzmir'e yeni gelen sosyal gruplar etkili olmuştur. 19. yüzyılda farklı etnik grupların yaşama katılmasıyla kozmopolit bir yapıya ulaşan İzmir'de, etnik gruplar yaşam alanlarında birbirlerinden ayrılarak, farklı bölgelerde yerleşmişlerdir. Türk nüfus Kadifekale

eteklerinde yaşamlarını sürdürürken, Yahudiler Karataş'a, Fransızlar Alsancağa, İngilizler Karantina ve Göztepe'ye yerleşmişlerdir. İzmir'de 18. ve 19. yüzyıl etnik kimliğe dayalı nüfusun yapılaşması ve yerleşiminde geçiş dönemi olarak algılanmaktadır. Bu yeni yerleşim alanları, Göztepe, Güzelyalı ve üç kuyular bölgesi bahçe içinde, denize bakan yalılarla İzmir'in banliyöleri haline gelmiştir. 19. yüzyılın sonlarında, deniz kenarında yer alan yalılara zengin Müslüman Türklerle birlikte Fransız ve İngilizler de yerleşmeye başlamışlardır.

Kentsel gelişim sürecinde İzmir'de, özellikle 19.yüzyılın ikinci yarısından itibaren sanayileşmeyle birlikte büyük ilerlemeler meydana gelmiştir. İzmir'e ticaret kenti kimliğini kazandıran İzmir Limanı iyileştirilmiş ve ticaretle uğraşan kentli nüfusta göçlerle birlikte artış görülmüştür.

Özellikle Levantenlerin etkisiyle İzmir kenti, Anadolu'daki diğer kentlerden farklı bir kimlik kazanmıştır.

Nüfusun kent merkezinde yoğunlaşması, farklı sorunları beraberinde getirmiştir. Su, hava, toprak kirliliği vb. meydana gelmiş, salgın hastalıklar özellikle başka ülkelerden gelen gemiler nedeniyle artmıştır.

İzmir'in uluslararası ihracat liman kenti olması ile kültürel etkinliklerin gerçekleştirildiği sinema ve tiyatro binaları, dans salonları, gece kulüpleri sayısal olarak artarken, nitelikleri de gelişmiştir. Akdeniz'in önemli ihracat liman kenti olan İzmir'in kent dokusunda oluşturulan yeni yapılanmalar ve kültürel zenginlikler, kentte kentli değerlerle yaşayanların yaşam kalitesi üzerinde etkili olmuştur.

19. ve 20. yüzyıllarda kenti ziyaret eden gezginlerin anlatımlarında, İzmir'in oldukça hareketli bir sosyal yaşamının olduğu anlaşılmaktadır.

30 Ocak 1923'te Türkiye ve Yunanistan arasındaki mübadele prosedürü ile birlikte İzmir'in etnik çeşitliliği hızla değişmiştir. Ortodoks Yunanlılar, Ermeniler ve diğer gruplar İzmir'den ayrılırken özellikle Adalar olmak üzere Yunanistan'dan Türk-Müslüman nüfus İzmir'in nüfus yapısını oluşturmuştur.

1950'li yıllardan sonra ise, İzmir Türkiye'nin üçüncü büyük kenti olarak iç göçlerle nüfus almaya başlamıştır. İzmir kente yeni gelenleri yerleştirmede planlı imar alanları yaratamadığından, gecekondu yaşam alanlarının büyümesine ve artmasına neden olmuştur. Kentin tarihi dokusu üzerinde "Kentsel Dönüşüm Projeleri" bağlamında yeni yüksek blok apartmanlar yükselirken, kente yeni gelen yoksul nüfus tarım ve orman alanlarının imara açılmamış arazilerinde gecekondu bölgeler oluşturmuştur. 21. yüzyılın başlarında geçmişten gelen tarihi mirasıyla kimliğini korumada zorluklar çekmektedir. Kent dokusundaki yeni yapılanmalar sadece doğal kaynaklar ve doğal zenginlikler üzerinde baskı yaratmamakta aynı zamanda kendi tarihi ile bütünleşmede zorluklar yaşamaktadır.

Ercan TATLIDİL

Resim1: Karataş Hastanesi ve Sahili

Kaynak: <http://www.angelfire.com/ar2/korkmaz/paper4.html>

Resim 2'de, 1980'lerden sonra sahil doldurularak kazanılan arazide üretilmiş olan geniş otoyol ve arkasında sıralanmış bitişik nizamdaki yüksek katlı apartmanlar, yakın geçmiş tarihiyle bağını kopartmış, adeta yeniden kurulmuş yaşam alanı görünümündedir.

Resim 1’de ise 20 yüzyılın ilk yarısına kadar gelen kentin geçmişiyle ve anılarıyla bezenmiş dokusu 50 yıllık değişimi yansıtmaktadır.

Resim 2 : Güzelyalı, Mustafa Kemal Bulvarı

Kaynak: <http://www.angelfire.com/ar2/korkmaz/paper4.html>

7.2. Seyyahların Gözüyle İzmir Ve İzmir Kimliği

Kentin en önemli özelliği kozmopolit bir kent olmasıdır. Hiçbir Anadolu kentinde böyle bir etnik mozaği görmek mümkün değildir.

“18. ve 19. yüzyıllarda ve 20. yüzyılın başlarında, ‘72,5 milleti’ barındıran İzmir, deyimini tam anlamıyla, kozmopolit bir kentti.” (Tümer, 2001: 48).

İzmir’e gezginler genellikle gemi ile gelmekteydiler. Körfeze girdikleri andan itibaren şaşkınlıklarını gizleyemeyip, kentin ne kadar güzel olduğunu, buna benzer kentin çok az bulunduğunu belirtmişlerdir.

Gustave Flaubert:

“Yukarıda kızıla çalan gökyüzü, Bornova tarafında dağlar mavinin her tonunda, önce pembelik, ardından kızıllık... Aman Allahım! Aman Allahım!”

Burada yazar, yeşilin denizle bütünleştiğini, ışık ve renk oyunlarıyla kaynaştığını ifade etmektedir.

8. SONUÇ

İnsanlık tarihi içinde kentler sorgulandığında, kentlerin oldukça yeni bir zaman diliminde, M.Ö. 3 ile 5.000 yılları arasında kurulduğu tahmin edilmektedir. Kentlerin ortaya çıkışında insanlık tarihinde önemli bir kültür devriminin

yaşandığı anlaşılmaktadır. Kent dokusunun oluşumunda yeni ihtiyaçların anlaşılması, ihtiyaçlara yönelik çözüm üretme de örgütlenebilme becerisi, geçen zaman diliminde oluşan kültürün ürettiği bir değerdir. İlk kentlerle günümüz kentleri arasındaki farklılık, insanlık tarihinin yol haritalarında izlenilmektedir. Günümüz kentlerinin tüm özellikleri buhar gücünün; ulaşım ve üretimde enerji olarak kullanılmasıyla gerçekleşen, endüstri devriminin ürünüdür. Son 40 yıllık dönem ise, kentlerin üretim merkezi konumundan çıkarak, tüketim merkezi alanı haline gelmesiyle yeniden yapılanma sürecini göstermektedir. Toplumsal ve kişisel hizmetlerin iş ve sosyal yaşamda etkin olduğu kentler, yapısal dönüşümde bilgi toplumunun değerlerini hem kültüründe, hem de yaşam biçiminde ortaya koymaktadır.

İzmir gibi günümüzün tarihi birikimiyle ön plana çıkan kentler, yaşam alanlarında üretmiş olduğu kültürel birikimlerle kentli kimliğini taşıyan bireyleri oluşturmaktadır. Edilgen konumdan, etkin konuma geçen yurttaşlık kimliğiyle, kentlilik kimliği özdeşleşmektedir. Kent dokusu ve çevresel yaşam alanları kentlerin tarihlerinden taşıdıkları özelliklerle zenginleşirken kentlilik bilinci yaşam alanlarını şekillendirmede bireyi etkin konuma getirmektedir. Resmi örgütler yanında sivil toplum örgütleri içinde kentli nüfus karar alma sürecinde yer almayı hedeflerken, “demokrasi” gelişmiş kent toplumlarında olduğu gibi İzmir’de de kentlilik kimliğini ön plana taşımaktadır. Bu bağlamda, yerel yönetimler dünya demokrasi tarihinde ayrıcalıklı bir konum oluşturlarken kentlerin ve kentlilerin kimlikleri belirleyici olmaktadır.

Kentlerin kimlikleri ile kentte yaşayanların kimlikleri kentlerin yaşam kalitesinin yükselmesinde önemli rol oynamaktadır. Kentlerin olduğu kadar kentte yaşayan insan kaynağına yönelik sosyal ve kültürel yatırımlar, çağdaş kentlerin temel politikaları haline gelmiştir.

KAYNAKÇA

AGNEW, J. ve Diğerleri (1984), **The City in Cultural Context**, Allen and Ynwin, Winchester.

ANDERSON, N. (1959), **The Urban Community: A World Perspective**, Holt, Reinhart and Winston Inc., New York.

BRITT, C.L. (1994), “Crime and Unemployment Among Youths in The United States”, 1958-1990, **American Journal of Economics and Sociology**, Vol.53, No.1.

CASTELLS, M. (1980), “Theory and Ideology in Urban Sociology”, C.G. Pickvance (ed) **Urban Sociology: Critical Essays**, Tavickstock Pub., London.

EUROSTAT (1989), **Basic Ststics of the Community**, Bruxells.

- FREIRE, M. and STREN, R. (eds) (2001), *The Challenge of Urban Government*, World Bank Institute, Washington D.C..
- GÖKÇE, B. (1989), *Gecekondu Gençliği*, Hacettepe Üniv. Yay. No.c-15, Ankara.
- KARTAL, K. (1978), *Kentleşme ve İnsan*, TODAİ Yayınları No.175, Ankara.
- LEVINSON, C. (1971), *Capital, Inflation and the Multinationals*, Allen and Unwin Ltd.London.
- MUMFORD, L. (1961), *The City in History*, Harcourt, Brace and World, New York.
- SAHLINS, M. W. (1976), *Culture and Practical Reason*, Chicago Univ. Press, Chicago.
- SCHNORE, LF. (1965), "On the Spatual Structure of Cities in the two Americas", PM.Hauser ve LF.Schnore(eds); *The Study of Urbanization*, Willey Inc., New York.
- SJOBORG, G. (1960), *The Pre Industrial City*, Free Press, New York.
- SLATTERY, M. (1985), *Urban Sociology*, Causeway Preess Ltd.,England.
- SUSSER, I. (ed.) (2002), *The Castells Reader on Cities and Social Theory*, Blackwell Publishers, Oxford.
- TATLIDIL, E. (1989), *Kentleşme ve Gecekondu*, EÜ. Ed. Fak. Yayını, İzmir.
- TATLIDIL, E. (1990), "Avrupa Topluluğunda ve Türkiye'de Çıracılık Eğitimi ve Genç İssizliği", *Sosyoloji Dergisi*, E.Ü.Ed. Fak. Yay.Sayı2,İzmir.
- TATLIDIL, E. (1992), *Kent Sosyolojisi Kuram ve Kavramlar*, Sosyoloji Dergisi, E.Ü.Ed. Fak.Sayı3.
- TATLIDIL, E. (1993), *Toplum, Eğitim ve Öğretmen*, EÜ. Ed. Fak. Yayını, No.71, İzmir.
- TATLIDIL, E. (1994), "Kent Kültürü ve Boş Zaman Değerlendirme", *"Dünyada ve Türkiye'de Sosyolojik Gelişmeler"*, Sosyoloji Derneği Yayınları, Ankara.
- TATLIDIL, E. (1994), "Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşmede Kimlik Sorunu" *2000'li Yıllarda Türkiye'deki Toplumsal ve Kültürel Dönüşümler Sempozyumu*,14-16 Aralık 1994, UNESCO Türkiye MİLLİ Komisyonu, Abant.

Ercan TATLIDİL

TATLIDİL, E. ve SAYILI, N. (1995), Avrupa Birliği ve Türkiye'de Eğitim, **Türkiye A.B. İlişkileri ve Gümrük Birliği Sürecinde Sektörlerimiz**, İzmir Ticaret Odası, Yayın No.13, İzmir.

TATLIDİL, E. ve TATLIDİL, R. (2002), "The Effects of Global Changes on Human Resources: A Case of Rural-Urban Migration in Turkey", Brief, **Local Researches and Global Trade Environments and Agriculture in the Medditerrean Region**, Rabat.

ÜLKER, N. (1994), **XVII. ve XVIII. Yüzyıllarında İzmir Şehri Tarihi I Araştırmaları**, Akademik Kitabevi.

UNFPA, U.N. (1993), **The State of World Population**, New York.

United Nations (U.N.) Population Division (1995), **World Population Prospects: 1994 Revision**, U.N., New York.

WIRTH, L. (1938), "Urbanism as Way of Life", **American Journal of Sociology**, Vol. 44.

World Bank (1979), **World Development Report**.

World Resources Institute (1996-1997), The Urban Environment, **Habitat II, The U.N. Conference on Human Settlements**-June 1996, Oxford University Press.